

სექცია 4. პროზნული ეკონომიკის განვითარების სამართლებრივი, პოლიტიკური და ისტორიულ-ფილოსოფიური ასპექტები

მედიაციური ეკონომიკა უკეთესი მომავლისათვის

ჯემალ გახოკიძე
სამართლისა და პოლიტიკის
დოქტორი, პროფესორი

რეზიუმე

* * * *

ჩვენი რეალობიდან გამომდინარე ეჭვგარეშეა, რომ საჭიროა კონფლიქტების მოწესრიგების ახალი გზების ძიება, რომლებიც მხოლოდ რეალპოლიტიკას დაემყარება. აქედან გამომდინარე, კონფლიქტების ჩიხიდან გამოსაყვანად განსხვავებული სტრატეგია სჭირდება, როგორც საქართველოს ხელისუფლებას, ისე საერთაშორისო თანამეგობრობას. კვლევისას იმაშიც დავრწმუნდით, რომ გაყინული კონფლიქტების გაყინული გაურკვევლობა აფხაზეთთან და ე.წ. სამხრეთ ოსეთთან მიმართებით არ შეიძლება დიდხანს გაგრძელდეს. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, კომერციული ურთიერთობა, თუნდაც ყოფით დონეზე, აუცილებლად ამოქმედდება. სწორედ ამ დროისათვის უნდა ვიყოთ მზად სამოქმედო პროგრამით, რომლის პოლიტიკა და სტრატეგია მეორე მხარესთან (მხარეებთან მიმართებით) არ უნდა იყოს არც შეტევითი და არც დაცვითი, არამედ კონსტრუქციული და კომპრომისული, რაც იმას ნიშნავს, რომ მიზანი უნდა იყოს ურთიერთშორისი ნდობის აღდგენა, შერიგება და თანდათანობით, ნაბიჯ-ნაბიჯ სიტუაციის ორივე მხარისათვის მისაღებად და სასარგებლოდ განვითარება, რამაც კონფლიქტის სრულმასშტაბიან მოწესრიგებამდე უნდა მიგვიყვანოს.

SUMMARY

Based on our reality, there is no doubt that it is necessary to search for new ways of resolving the conflicts which will be based solely on real politics. Therefore, both Georgian government and international community need different strategy for taking conflicts out from the deadlock. The research has also shown us that the ambiguity of frozen conflicts in relation to Abkhazia and so called South Ossetia cannot continue for long. After all, time will come when commercial relations, at least at domestic level will resume. Right at that moment we need to be ready with the action program, the policy and strategy of which in relation to the other side (sides) should not be neither aggressive nor defensive, but constructive and based on compromise; which means that the main goal must be confidence building, reconciliation and gradual development of the situation in favor of and acceptable for both sides, which must eventually result in the full-scale resolution of the conflict.

სულ ახლახან საქართველოს შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატმა მოამზადა და წარმოადგინა სამშვიდობო ინიციატივა „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“, რაც მხოლოდ კონფლიქტის მშვიდობიან გადაწყვეტას ემსახურება. ინიციატივა დაკავშირებულია ვაჭრობის ნახალისებასთან გამყოფი ხაზების გასწვრივ, კერძოდ აფხაზეთის ადმინისტრაციულ საზღვართან სოფ. რუხში და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაციულ საზღვართან ერგნეთში. საქართველოს ხელისუფლების მიერ სულ ახლახან გაჟღერებული ინიციატივა პირდაპირ მიუთითებს, რომ საქართველოს მთავრობისათვის უმთავრესი პრიორიტეტი არის მშვიდობა. ამ მიდგომის საყრდენია შერიგების და ჩართულობის პოლიტიკა. ავტორები დარწმუნებულნი არიან და ჩვენც ვეთანხმებით, რომ წარმოდგენილი ინიციატივის მიზანია ვაჭრობის ნახალისება გამყოფი ხაზების გასწვრივ, აფხაზეთსა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთში მცხოვრებთათვის რაც, უდავოდ, ხელს შეუწყობს გამყოფი ხაზების ორივე მხარეს მცხოვრებ მოსახლეობას შორის კავშირებს და ურთიერთობებს, მიმოსვლას, საერთო ინტერესების გარშემო თანამშრომლობას და სამშვიდობო პროცესის გააქტიურებას. მთელი რიგი საკითხების გადაჭრა შესაძლებელია პოლიტიზირების გარეშე, ჰუმანიტარული პრინციპების გათვალისწინებით და ზოგიერთ შემთხვევაში დეპოლიტიზირებული/სტატუს-ნეიტრალური ინსტრუმენტებისა და ფორმატების გამოყენებით.

წარმოდგენილი ინიციატივის ავტორები სწორად ასკვნის, რომ ვაჭრობის ნახალისება გამყოფი ხაზების გასწვრივ – ეფუძნება მოქნილ და პრაგმატულ ხედვას, ქმნის სივრცეს ყველა დაინტერესებული მხარის კონსტრუქციული მონაწილეობისათვის და ხორციელდება საერთაშორისო საზოგადოების მიერ მხარდაჭერილი ჩართულობისა და შერიგების პოლიტიკის ფარგლებში.

წარმოდგენილ ინიციატივასთან გვაქვს გარკვეული შენიშვნებიც:

ასეთი ფორმით კომერციული ურთიერთობების დამყარების დროს ცდუნება ნარკოტიკებთან და

იარაღთან მიმართებაში ძალიან დიდია, ამის არაერთი პრეცედენცია ცნობილი და სწორედ აქედან გამომდინარე ვხედავთ მაღალი ხარისხის საფრთხეს. თუმცა სამართალდამცავი უწყებების ეფექტური და მოუსყიდავი მუშაობის შედეგად ამ საფრთხის მინიმუმამდე დაყვანა შესაძლებელია.

პირველი – ჩვენი აზრით, სახელწოდება „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“ გარკვეულად ამცირებს ინიციატივის მნიშვნელობას და შინაარსს, რომელიც მასში იკითხება, უკეთესი იქნებოდა ინიციატივის სახელწოდება წარმოგვედინა, როგორც „მშვიდობიანი ეკონომიკა უკეთესი მომავლისათვის“. დღეს კონფლიქტის დარეგულირებისათვის სწორედ გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებს ჩინეთი სწორედ მშვიდობიანი ეკონომიკის რბილად დაშვების პოლიტიკას ტაივანში, ასეთივე დამოკიდებულებაა ორად გაყოფილ კვიპროსში, მშვიდობიანი გზით ეკონომიკის ინტეგრაციის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით. თავისთავად მშვიდობიანი ეკონომიკა ფართო შინაარსის მქონე მცნებაა. საერთაშორისო თანამეგობრობის და საერთოდ მსოფლიოს უმეტესი ქვეყნების და ნებისმიერი საერთაშორისო ორგანიზაციისათვის მშვიდობიანი ეკონომიკა აღიქმება, როგორც კონფლიქტური მხარეებისათვის მაქსიმალურად უმტკივნეულო ფორმა.

მეორე – აღნიშნული სამშვიდობო ინიციატივა მრავალმიმართულებიანია და შეიცავს:

1. ავტონაწილების და ავტომობილების ბაზრობას;
2. საქონლის მიწოდებას აფხაზეთიდან და ცხინვალის რეგიონიდან/ ე.წ. სამხრეთ ოსეთიდან საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე;
3. ვაჭრობის ნახალისება გამყოფი ხაზების გასწვრივ, აფხაზეთისა და ცხონვალის რეგიონში/სამხრეთ ოსეთში მცხოვრებთათვის;
4. შეღავათიან პირობებს, თავისუფალ გადაადგილებას საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე;
5. ფინანსურ ინსტრუმენტებს და შესაბამის საკანონმდებლო ბაზას.

ასეთ ვითარებაში უფრო პრაგმატული და რეალური იქნება თუ ამ პროექტით გათვალისწინებულ ღონისძიებების თანამიმდევრობა და განხორციელების მექანიზმები დროისა და ადგილის მიხედვით ეტაპებად იქნება წარმოდგენილი.

მომავალი ასე გვესახება: **დარწმუნებული ვართ, რომ კომერციული ურთიერთობა შეთავაზებული საქართველოს ხელისუფლების ინიციატივებით მყისიერად არა, მაგრამ თანდათანობით აუცილებლად ამოქმედდება (სხვათაშორის ყოფით დონეზე ეპიზოდურად კომერციული და არაოფიციალური ფორმით ბიზნესურთიერთობები 2008 წლის ომის შემდეგ მაინც დაიწყო და დღესაც გრძელდება). სწორედ ამ დროისათვის უნდა ვიყოთ მზად**

სამოქმედო პროგრამით, რომლის პოლიტიკა და სტრატეგია მეორე მხარესთან (მხარეებთან: აფხაზეთთან და ოსებთან მიმართებით) არ უნდა იყოს არც შეტევითი და არც დაცვითი, არამედ კონსტრუქციული და კომპრომისული, რაც იმას ნიშნავს, რომ მიზანი უნდა იყოს ურთიერთშორისი ნდობის აღდგენა, შერიგება და თანდათანობით, ნაბიჯ-ნაბიჯ სიტუაციის ორივე მხარისათვის მისაღებად და სასარგებლოდ განვითარება, რამაც კონფლიქტის მოწესრიგებას უნდა შეუწყოს ხელი.

არაფერი გასაკვირი და შეუძლებელი არ მოხდება ვინაიდან უკეთესი ცხოვრებისაკენ სწრაფვა იყო, არის და იქნება მცირე და დიდი ერების, შესაბამისად, ქვეყნების მუდმივი საზრუნავი, აქედან გამომდინარე, ეროვნული ინტერესების მთავარი შემადგენელიც. იგი პირდაპირ დაკავშირებულია არა მარტო თვითგადარჩენასთან, არამედ მათი განვითარების მთავარი ფაქტორია. თუ არ არის ასეთი მუდმივი მისწრაფება, მაშინ მცირენიცი და დიდნიცი თვითლიკვიდაციას უცხადებენ საკუთარ თავს.

აღსანიშნავია, რომ დეილ კარნეგის მოსკოვის ინსტიტუტის სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ სწორედ ეკონომიკური ურთიერთობები და ბიზნეს ინტერესები იქნება ის გადაწყვეტი ფაქტორი, რომელითაც ჩინეთი მშვიდობიანად მოახდენს ინტეგრაციას ტაივანთან და აღადგენს სახელმწიფო სუვერენიტეტს. ისე, რომ აქ პრაქტიკულად დაწყებულია ჩინეთის მხრიდან ტაივანში რბილად დაშვების ეკონომიკური პოლიტიკა. იგივე კარნეგის ინსტიტუტის მონაცემებით ორ მილიონზე მეტი ტაივანელი ჩინეთის პროვინციებში დაკავებულია სხვადასხვა ბიზნესსაქმიანობით ადგილობრივ ჩინელებთან ერთდ. ასეთ ვითარებაში, უნდა ვირწმუნოთ კარნეგელების გათვლები, რომ დაახლოებით 30 წლის განმავლობაში იმდენად გადაჯაჭვულია დიდი ჩინეთის და ტაივანის ბიზნესინტერესები და ეკონომიკური ურთიერთობები, რომ კონფლიქტი დარეგულირებისაკენ აუცილებლად დაიწყებს სვლას. აქვე არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, რომ ამ დროის დადგომისათვის ჩინეთის ხელისუფლებაში მუშავდება გეგმა — „ერთი სახელმწიფო, სამი სისტემა“, რომლის მიხედვით ტაივანმა უნდა მიიღოს უფრო ფართო უფლებამოსილება, ვიდრე ჰონკონგის სპეციალურმა ადმინისტრაციულმა რეგიონმა. ჩინეთის ხელმძღვანელ წრეებში სამი სისტემის არსის შესახებ აღნიშნავენ მხოლოდ იმას, რომ ჩინეთის ცენტრალური ხელისუფლება პრაქტიკულად არ ჩაერევა მათ შიდა საქმეებში და ტაივანს უფლება ექნება საერთაშორისო ურთიერთობებში გამოიყენოს სახელწოდება „ჩინეთი“. ჩინეთის კომუნისტური პარტია არ ეწინააღმდეგება ტაივანისათვის უფრო ფართო ავტონომიის მინიჭებას, თუმცა განსხვავებას ხედავენ სახელწოდებაში „ჩინეთი“ და „ჩინეთის სახალხო

რესპუბლიკა”. ამჟამად ისინი გამოსავლის ძიებაში არიან. ჩვენი აზრით სხვა პრობლემაც არის, მხედველობაში გვაქვს ტაივანში აშშ-ის ფლოტის ყოფნა. აქ უდავოდ მუშაობს აშშ-ის ფაქტორი და, როგორც ჩანს, ჩინეთის ხელისუფლებას, უნდა თუ არ უნდა, მოუწევს აშშ-სთან მოლაპარაკებების დაწყება. რისი კარგი გამოცდილებაც მიიღეს ჩინელებმა თავის დროზე ჰონკონგის პრობლემის გადაწყვეტისას.

მესამე – წარმოდგენილ ინიციატივას უნდა ახლდეს კონფიდენციალური წესით წარმოდგენილი ის საფრთხეები, რომელიც შეიძლება ახლდეს ამ პროექტის განხორციელებას. არადა ასეთ საფრთხეებს ვხედავთ, დავასახელებთ თუნდაც ერთს ავტომობილების ვაჭრობის საკითხს, რომელსაც ზემოაღნიშნული სამშვიდობო ინიციატივა ითვალისწინებს. ამ მიმართულებას ჭირდება განსაკუთრებული რეგულაციები და კონტროლი, წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება წავაქეზოთ ავტომობილების ქურდობა მისი შემდგომი უკანონო რეალიზაციის მიზნით აფხაზეთში და ე.წ. სამხრეთ ოსეთში. ასეთი მწარე გამოცდილება ჩვენ უკვე გავიარეთ 90-იანი წლების ბოლოს და იგი ე.წ. სამხრეთ ოსეთში, აფხაზეთსა და პანკისში თითქმის აქილევსის ქუსლად იქცა. გარკვეულ საფრთხეს ვხედავთ ე.წ. სამრეწველო კონტრაბანდის თვალსაზრისით. განსაკუთრებით კონტროლს უნდა დაექვემდებაროს ნარკოტიკებით და იარაღით ვაჭრობა.

მიმოვიხილეთ რა საქართველოს ხელისუფლების ანგემო დროის სამშვიდობო ინიციატივა „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“ და გამოვთქვით ჩვენი მოსაზრება, არ შეიძლება კიდევ ერთხელ არ დავუბრუნდეთ ამ ინიციატივას წარსულ დროში. მხედველობაში გვაქვს 90-იანი წლების ერგნეთის ბაზრობა და ენგურის ხიდთან გაჩაღებული ქაოტურად დაწყებული ვაჭრობა, რომელმაც სულ ერთ წელიწადში მნიშვნელოვან მასშტაბებს მიაღწია.

გაყინული კონფლიქტების დროს სტიქიურად დაწყებული ერგნეთის ბაზრობა, გარკვეულწილად, წარმოადგენდა მშვიდობიანობის ანკლავს. პრაგმატული, რეალპოლიტიკაც უთუოდ მოითხოვდა ამ ანკლავის გაფართოებისათვის ხელშეწყობას, ყოველ შემთხვევაში მისი თვითღინების შეუფერხებლობას. შესაძლოა გადაჭარბებაში ჩაგვეთვალოს, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ცხინვალსა და საქართველოს შორის არსებული პრობლემის გადაჭრის სხვა მშვიდობიან საშუალებათაგან მაშინაც, ახლაც და მომავალშიც ერგნეთი ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო, არის და იქნება ისე, როგორც დაახლოებით პარალელურ რეჟიმში გალსა და ზუგდიდს შორის შექმნილი კომერციული ურთიერთობა.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ერგნეთის ბაზრობა, მისი ნეგატიური მხარეების მიუხედავად, მაინც ქართველი და ოსი ხალხის

ურთიერთობების დათბობის ბუნებრივ ზონადაც ჩამოყალიბდა. აშკარად შეიმჩნეოდა, რომ არაფორმალურ სავაჭრო-ეკონომიკურ ზონას სოციალურ-ეკონომიკურთან ერთად, პოლიტიკური ფუნქციის დატვირთვაც ჰქონდა. ჩვენი შეხედულებით, ერგნეთის ბაზრობაზე არსებული ქაოსი საქართველოს ხელისუფლების ინტერესებს დაქვემდებარებულ მართვად პროცესად უნდა გადაქცეულიყო.

თითქოს ყველა პირობა შეიქმნა ოსეთის კონფლიქტის თანდათანობით და ეტაპობრივად მოგვარებისათვის. არსებობდა საქართველოს ხელისუფლების პოლიტიკური ნებაც. რჩებოდა შთაბეჭდილება, რომ ასეთივე ნება ოსებსაც ჰქონდათ. საგულისხმოა, რომ არაფორმალურ და მჭიდრო ურთიერთობებს მიესაღმებოდა საერთაშორისო ორგანიზაციებიც. მართალია, კონფლიქტი ფორმალურად მაინც კონფლიქტად რჩებოდა, მაგრამ უკვე სახეშეცვლილი იყო, არა აგრესიული.

რატომ არ დადგა შედეგი?

ის, რომ ვერ მოხერხდა აღნიშნული ფაქტორის გამოყენებით სამხრეთ ოსეთის დანარჩენ საქართველოსთან ინტეგრირება, მრავალი საშინაო მიზეზით აიხსნება. მათ შორის ყველაზე მეტად ხელი შეგვიშალა კონტრაბანდამ, რომელმაც 1999_2001 წლებში ნალეკა საქართველოს ეკონომიკა. კორუფცია, ბიუჯეტის დეფიციტი, ქვეყნის შიგნით პოლიტიკური დაძაბულობის ხარისხი სულ უფრო ზღუდავდა ჩვენს შესაძლებლობას. ერთობლივ ეკონომიკურ პროგრამებს კი მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევა არ ჰყოფნიდა.

მაგრამ ძირითადი წინააღმდეგობა მაინც ჩრდილოეთიდან მოდიოდა. რუსეთის პრეზიდენტი ბ. ელცინი, პოლიტიკური ისტებლიშმენტის სხვა წარმომადგენლები სიტყვით მიესაღმებოდნენ ამ დაახლოების პროცესს, მაგრამ საქმით ყველანაირად ეწინააღმდეგებოდნენ. ეს თვალნათლივ გამოჩნდა 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველო ომის დროს. საქმე ის არის, რომ დაახლოებით 10 წელიწადია რუსეთის თავდაცვის სამინისტროს გენერალური შტაბი და მთავარი სამხედრო დაზვერვის სამსახური უმტკიცებდა რუსეთის უმაღლეს პოლიტიკურ ხელისუფლებას, რომ სამხედრო სტრატეგიული დაწინაშელების თვალსაზრისით, ოსეთი გაცილებით მნიშვნელოვანია, ვიდრე აფხაზეთი.

“ვარდების ხელისუფლებამ” კი ერგნეთის ბაზრობასთან და საერთოდ კონფლიქტების მოგვარებასთან მიმართებაში აირჩია რადიკალიზმი და როგორი კრაზით დამთავრდა ყველაფერი ეს კარგადაა ცნობილი. მოკლედ მინდა შევეხო სამეგრელოსა და აფხაზეთს შორის განვითარებულ იმ დროის მოვლენებს. აქაც ერგნეთის ანალოგიურად კომერციული ურთიერთობები ქაოტურად დაიწყო და თანდათან,

როგორც უკვე აღვნიშნეთ მასშტაბური სახე მიიღო თხილის, მანდარინის, ჯართის და სხვა ბიზნესის სახით. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ეს ურთიერთობები ორივე მხარეში მცხოვრებ ბევრი ადამიანისათვის შემოსავლისა და ოჯახის გადარჩენის საშუალებად იქცა. თუმცა, მაშინ ვერც ეს გარემოებები ვერ გამოვიყენეთ კონფლიქტის მოგვარების ინსტრუმენტად.

ჩავთვალთ, რომ ეს იყო წარსული, რომელმაც მრავალ მიზეზთა გამო შედეგი ვერ მოგვიტანა, მაგრამ ბევრი რამ რეალურად დაგვანახა და სათანადო დასკვნების გასაკეთებლად ახალი გზებისაკენ მოგვცა მიმართულება. მაშინ თუ ამ პრობლემებთან გასამკლავებლად პრაქტიკულად მარტონი დავერჩით, დღეს საქართველოს მეგობარი ქვეყნები, ევროსტრუქტურები, საერთაშორისო თანამეგობრობა სრულ მხარდაჭერას გვიცხადებს, მათ შორის ფინანსურადაც. კიდევ ერთი დამაიმედებელი ფაქტორი: 90-იანი წლების საქართველოს მდგომარეობა, რომელიც ბიუჯეტის ქრონიკულ დეფიცი-

ტის პირობებში ცხოვრობდა რადიკალურად განსხვავდება დღევანდელი საქართველოსგან და ის გაცილებით იმედის მომცემია, მათ შორის ჩვენს მიერ ზემოთ აღნიშნულ ინიციატივის სიცოცხლისუნარიანობის თვალსაზრისით.

ლიტერატურა:

1. „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“ - საქართველოს მთავრობის სამშვიდობო ინიციატივა, ვაჭრობის წახალისება გამყოფი ხაზების გასწვრივ;
2. ჯ. გახოკიძე, ა. დემეტრაშვილი, ს. მიდელაშვილი, ქ. ჭინჭარაძე, გ. გორაძე. ძიებანი საქართველოს განდგომილი რეგიონების შემორიგებისათვის. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017 წელი.
3. ჯ. გახოკიძე. ბროშურა - „გზა, რომელმაც არ მიგვიყვანა სამართლებრივ სახელმწიფომდე“. გამომცემელი „ჟიული შარტავას სახელმწიფო პოლიტიკისა და მართვის სადოქტორო სკოლა“, თბილისი, 2016 წელი.